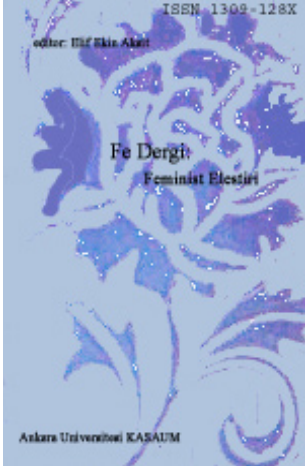

Yayımlayan: Ankara Üniversitesi KASAUM

Adres: Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Cebeci 06590 Ankara

Fe Dergi: Feminist Eleştiri Cilt 8, Sayı 2
Erişim bilgileri, makale sunumu ve ayrıntılar için:
<http://cins.ankara.edu.tr/>

Kadın Araştırmacıların Erkek-Dominant Sahada Çalışması Mümkün mü?

Lülüfer Körükmez

Çevrimiçi yayına başlama tarihi: 15 Aralık 2016

DOI: 10.1501/Fe0001_0000000165

Bu makaleyi alıntılanmak için Lülüfer Körükmez, “**Kadın Araştırmacıların Erkek-Dominant Sahada Çalışması Mümkün mü?**” *Fe Dergi* 8, no. 2 (2016), 62-72.

URL: http://cins.ankara.edu.tr/16_5.pdf

Bu eser akademik faaliyetlerde ve referans verilerek kullanılabilir. Hiçbir şekilde izin alınmaksızın çoğaltılamaz.

Kadın Araştırmacıların Erkek-Dominant Sahada Çalışması Mümkün mü?

Lülüfer Körükmez*

Araştırmacının sahadaki konumsallığının veri toplama, verileri yorumlama ve yazma sürecine etkileri konusu, son dönemde Türkiyeli akademisyenler tarafından da ele alınmaya başlanmıştır. Araştırmacıların değişen konumsallıkları yaş, cinsiyet, sınıf gibi çeşitli faktörlerden etkilenmektedir. Bu çalışmada, söz konusu faktörlerden yalnızca bir tanesi olan cinsiyet faktörü ele alınacaktır. Bu makale, kadın araştırmacıların saha çalışmalarını gerçekleştirirken karşılaştıkları, toplumsal cinsiyete dayalı problemlerin, kadın araştırmacıların bilgi üretim sürecine olan etkileri ele alınmaktadır. Buradaki tartışmalar; turizm sektöründe çalışan Türkiyeli erkekler ve turist kadınlar arasındaki ilişkilere odaklanan saha çalışmasındaki deneyimlerim temelinde yapılmaktadır. Kadın araştırmacıların erkeklerle görüşme yaptığı ve erkek-dominant sahadaki karşılaşmalardan yola çıkarak, bir yandan kadın araştırmacıların görüşme yaptıkları kişiler tarafından ikincilleştirme, baskı altına alma, taciz gibi davranışlarla karşılaştıkları durumlar tartışılırken, diğer yandan ise böylesi bir ortamda kadın araştırmacıların saha çalışmalarını nasıl gerçekleştirebileceği tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: toplumsal cinsiyet, saha çalışması, kadın araştırmacı, konumsallık, erkeklikler

Is it possible for women researchers doing fieldwork in male-dominated site?

Recently, effects of positionality of the researcher in fieldwork on data gathering, interpretation and writing have started to gain attention from academics in Turkey. Although the positionality of the researcher is defined by variety of factors such as age, gender and class, this article only focuses on one of them, that is gender. It concerns the implications of gender relations in the field on knowledge production process of female researchers. The discussion made on the base of my fieldwork on romantic and sexual relationships between local men and tourist women. Based upon the cross-gender interviews and conducting fieldwork in male-dominated research sites, the study analyses how women researchers deal with devaluation, suppression, abuse, etc. and how they forge ways to do the fieldwork.

Keywords: gender, fieldwork, woman researcher, positionality, masculinities

Giriş

Pozitivist sosyal bilimler, araştırmacının, araştırdığı konu ve kişilerle arasına mesafe koymasını ve kendisini yalıtması gerektiğini; ancak bu yolla objektivitenin sağlanabileceğini öne sürer. Ancak sosyal bilimlerin araştırma yaptığı ortam olan sosyal dünya, bilinçli ve kendinin farkında olan (Davies 2008) öznelardan oluşmaktadır. Araştırmacı ve araştırılan konu/kişi arasına mesafe koymak, özellikle, araştırmacı ve söz konusu ilişkilerin, diğer araştırma yöntemlerine göre daha yakın, uzun erimli ve dolayısıyla etkileşimin fazla olduğu etnografi yönteminde mümkün değildir. Öte yandan araştırmacının konumsallığını belirleyen, araştırma konusu, ortamı ve araştırmacının yaşı, cinsiyeti, milliyeti vs. ne olursa olsun; araştırmacı ne tür yöntemler ve teknikler kullanıyor olursa olsun, araştırmacının sahaya herhangi müdahalede bulunmaması ve sahayı etkilememesi mümkün değildir (2008, 4). Benzer biçimde araştırmacının sahada karşılaştığı kişiler, gruplar, ritüeller, olaylar vb.'den etkilenmemesi düşünülemez. Araştırmacının sahada sadece kendi seçimleri ve konum almasıyla değil, fakat aynı zamanda hakkında araştırma yapılan kişiler/gruplar ve sosyo-politik bağlamdan oluşan sahanın belirlenimiyle de konumlandırıldığını söylemek mümkündür.

* Yrd. Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Araştırmacı, sahada değişmez tek bir konuma sahip değildir. Araştırmacının bir saha çalışmasında karşılaştığı her kişi, girdiği her ortam veya deneyimlediği her bir olayda farklı konumları olabileceği gibi, farklı çalışmalarda farklı konumlanmalarının/ konumlandırılmanın olması da muhtemeldir. Dolayısıyla, konumsallık (*positionality*) bir tür uzamdır ve araştırmacı bunun içinde, kendi stratejileri, amaçları, kaynakları, nitelikleri ve sahanın dinamikleriyle ilişkili olarak değişik konumlar alır. Cukut Krilić, konumsallığı, *araştırmacının sosyal lokasyonu* olarak tanımlarken, bu lokasyonun “sürekli değişen ve geçirgen” (2011, 165). Grabolle-Çeliker ise çalışmasında konumsallık kavramı yerine “tanımla(n)ma” terimini kullanır ve Narayan’a (*shifting identifications*) atıfla, kavramı “değişen tanımla(n)malar” (Narayan, 1993, aktaran Grabolle-Çeliker, 2016, 137) olarak adlandırır. Nasıl adlandırıldığından ayrı olarak, yazarlar, araştırmacının konumunun/tanımla(n)masının değişken olduğuna vurgu yapmaktadır.

Öte yandan araştırmacının konumsallıklar uzamı içinde salınması, tam da çalışmanın üreteceği bilgiyi belirler. Pozitivist yöntemin, “saha orada bir yerde, doğru araçlarla gidildiğinde tek, hakiki, gerçek ve doğru bilgiye ulaşılır” yaklaşımı, bu bağlamda, bir kez araştırmacının, sahadan elde ettiği bilgilerin de sınırını ve biçimini belirliyor (Chiseri-Strater, 1996, 115) olması sebebiyle sekteye uğrar. Dolayısıyla, araştırmacıların kendi saha deneyimlerini paylaştıkları, tartışmaya açtıkları, “alan hikayeleri”nden oluşan otobiyografiler, tartışmalar ve/ya analizler, yakınma, karşılaşılan zorlukların üstesinden nasıl geldiğini anlatan “kahramanvari” anlatılar, başlarından geçen “ilginçlikleri” sıralama gibi amaçlar taşımaz. Tersine, üzerine konuştuğu veri, verinin yorumlanma ve yazılma biçiminin bağlamını vererek, aslında çalışmanın sonunda ortaya konulan “bilgi”nin bağlamını ve sınırlarını gösterir. Okuyucu bu yolla okuduğu kitap/makalenin yorumlanma sürecini de göz önünde bulundurabilir.

Bu makalede ben, hâlihazırda yürütmekte olduğum “Turizm, Seks ve Romantizm: Kültürlerarası Karşılaşmalar Bağlamında Türkiyeli Erkekler ve Turist Kadınlar Arası İlişkilerin Dinamikleri”^b başlıklı araştırmamın saha çalışmasında, bir kadın ve feminist araştırmacı olarak nasıl konumlandığımı/konumlandırıldığımı tartışacağım. Bunun ötesinde ise, kendini bir kadın ve feminist olarak tanımlayan bir araştırmacı olarak, erkek bir ortamda, erkeklerle, seks ve romantizmi içeren bir konuda araştırma yapmanın olanaklılığını “sahadan” hareketle tartışmaya açmayı amaçlıyorum. Yapacağım bu tartışmayla, bir kadın araştırmacının bahsettiğim konuda bilgi üretmesinin mümkün olup olmadığı sorusuna yanıt arayacağım.

Uluslararası literatürde araştırmacının sahadaki konumu meselesi özellikle antropoloji disiplini içinde uzun süredir tartışılıyor olmakla birlikte, Türkiye’deki literatürün henüz yeni oluşmaya başladığını söyleyebiliriz². Ancak, mevcut literatürü ele aldığım bir sonraki bölümde konumsallık meselesini değil, fakat kadın araştırmacıların konumsallık tartışmalarına odaklanan literatürü tartışmaya açacağım.

Kuramsal Çerçeve: Kadın Araştırmacıların Erkeklerle Çalışma Deneyimleri

Trishan Bridges, kendi saha çalışmasını değerlendirdiği makalesinde şöyle diyor: “onların [görüşülen kişilerin] yaşamına girdim ve onlar izin verdiği ölçüde onlarla takılmayı istedim” (2013, 57). Özellikle nitel teknikler kullanan araştırmacılar olarak, araştırma yaptığımız kişiler ve/ya gruplarla benzer bir çaba sarf ederiz. Bununla birlikte, sahada tanıştığımız kişilerin bizim onlarla birlikte zaman geçirmemize ve nihayetinde veri toplamamıza izin verip vermeyecekleri ya da ne kadar izin verecekleri pek çok değişkene bağlıdır. Literatürde, dışarıklı ve/veya içerikli olmak kavramlarından hareketle, araştırmacının araştırma yapılan ortamın bir üyesi olup olmadığı tartışılır. Her iki konumun da kendi içinde zorlukları bulunmakla birlikte, araştırmacılar kendilerine göre bu zorlukların üzerinden gelmek için stratejiler geliştirirler.³

İçerikli veya dışarıklı olarak sahaya girebilmek kadar önemli diğer konular ise, sahada kalabilmek ve çalışmanın gerektirdiği sayıda/nitelikte katılımcıyla görüşmek; katılımcıların bir kadın olarak benimle oldukça kişisel⁴ konularda konuşmalarını sağlamak ve bu sırada da olası risklerden kaçınmak üzere stratejiler geliştirmek. Tüm bunları yapmaya çalışırken, özellikle Lee’nin belirttiği üzere araştırmacının kadın, görüşülen kişinin erkek olduğu durumlarda, araştırmacı için kırılğan bir durum ortaya çıkabilir (1990). Konu hakkında kendi deneyimlerimi aktarmadan önce, literatürde kadın araştırmacıların erkekler üstüne/hakkında yaptığı çalışmalarla ilgili deneyimlerinden oluşan literatür değerlendirmek istiyorum.

Gurney saha çalışması literatüründe toplumsal cinsiyetin görmezden geldiği ve araştırmacının “herhangi biri” (*anyman*) olarak tartışıldığı ileri sürer (1985, 42). Örneğin, araştırmacının her zaman iktidar, araştırılanın ise kırılğan konumda olduğu varsayılır. Feminist literatür, araştırmayı yapan kişilerin, görüşecekleri

kişiler için rahat ve güvenli bir ortam hazırlaması gerektiğini belirtir; ayrıca, görüşmenin, araştırmacı ve görüşülen kişi için eşitlikçi biçimde gerçekleştirilmesinin önemini vurgular (Hollway ve Jefferson 2000). Ancak, araştırmacının kadın, araştırılanın erkek olduğu durumda, tersine, araştırmacı kırılğan, araştırılan iktidar haline gelebilir; çünkü araştırma sürecinde karşıt cinslerin bir araya gelişi aynı zamanda toplumsal cinsiyet performanslarının da karşı karşıya geldiği ve buna bağlı olarak iktidar pazarlığının yapıldığı bir karşılaşmadır (Gailey ve Prohaska 2011).

Literatürde, kadın araştırmacıların, erkekler hakkında cinsellik içermeyen konulara odaklandıklarını ve erkek ortamda yaptıkları çalışmalar hakkındaki deneyimlerini tartıştıkları çalışmaların daha fazla olduğunu görüyoruz. Gurney (1985) ekonomik suçlarla ilgili çalışırken savcılık ofisinde gerçekleştirdiği saha araştırmasında, kadın araştırmacı olmasının veri toplamada yarattığı etkilere değinerek, cinsiyetçi yorumlar ve davranışları tolere etmek zorunda kaldığından bahsetmektedir. Gurney kendi deneyiminden ve literatürden hareketle, kadın araştırmacıların sahada karşılaştıkları problemlerden toplumsal cinsiyetle ilişkili olanların iki kategoriye ayrıldığını belirtiyor: “cinsel taciz ve cinsiyetçi davranışlar: Cinsel tacizle ilgili deneyimler, flörtöz davranışlar ve cinsel içerikli imalardan açık cinsel tekliflere kadar çeşitlilik gösterir. Cinsiyetçi davranış ise kadın araştırmacıyı ikincilleştiren ve değersizleştiren ifade ve eylemleri içerir” (1985, 46). Arendell (1997) ise boşanmış çocuk sahibi erkeklerle ilgili çalışmasında, daha önce boşanmış çocuklu kadınlarla yaptığı çalışmada yaşadıklarıyla karşılaştırmalı olarak, erkek görüşmecilerin cinsiyetçi yaklaşımlarından örnekler vermektedir. Örneğin, Arendell, erkek görüşmecilerin hangi soruların nasıl sorulması gerektiğinden kayıt cihazının nereye konulması gerektiğine kadar kendisini yönlendirmeye çalıştıklarını belirtir ve kadınlarla yaptıkları çalışmalarda bu tür davranışlarla karşılaşmadığını da vurgular. Kadın araştırmacı, eğer yaşı da genç ise daha fazla manipülasyona maruz kalabiliyor. Horn (1997) çalışmasında erkek hâkim bir ortam olan karakolda polislerle gerçekleştirdiği çalışmada, kendisinden “geleneksel kadın” rollerini oynamasının beklendiğini; “naif ve zararsız” olduğunu göstermek zorunda kaldığını söylüyor. Geleneksel, itaatkâr, naif ve zararsız gibi görünmeye çalışmanın erkek ortamda ve erkeklerle yapılan çalışmalarda kadın araştırmacılarından beklendiğini; ya da ancak bu yönde davranıldığında erkeklerin kendileriyle görüşme yapmaya yanaştığını, görüşmenin kolaylaştığını farklı araştırmacıların deneyimlerinden anlıyoruz. Benzer şekilde Boonzaier de, iyi dinleme becerisi ve empatik olma gibi geleneksel kadınlık rollerine adapte olmanın iyi bir mülakatçı olmak anlamına geldiğini belirtiyor (2014, 245). Poulton, maskülen toplumsal cinsiyet ideolojisinin uç biçimine sahip ve kadınlara karşı duyarsız (insensitive) davranışlar, erkeksi şiddet, heyecan olarak tehlike ve duygusal öz-kontrol olarak sertlikle karakterize olan ve hiper-maskülen olarak tanımladığı futbol holiganlarının alt kültürünü incelemiştir (2014, 77). Poulton, kadın akademisyen olarak araştırma boyunca karşılaştığı zorlukları ve müzakereleri şöyle dile getirmektedir:

“ilk olarak, hiper-maskülen alt kültüre erişim sağlama; ikinci olarak, [alana] giriş ve samimiyet geliştirme ve üçüncü olarak, hiper-maskülen sahada “cinsiyetin icrası”ndan (doing gender) kaynaklandı [zorluk ve müzakereler]. Araştırma boyunca, bu zorluklarla müzakere etmenin merkezi, bazen kendini korumak adına, çok bilinçlice benliğin performatif sunumuydu. Uygulamada, belirli durumlarla baş etmede ve iktidar ilişkileri müzakeresinde (metaforik olarak) taşaklı olduğumu göstermeyi, bunun gerektirdiği duygusal emeği ve benim bütün olarak (cinsiyetlendirilmiş) imaj yönetimimi gerektiriyordu (2014, 77).

Pini ise, taşralı ve tarım alanında çalışan erkekler ve erkeklik konusundaki çalışmasında, araştırması boyunca erkeklerin üç tip erkeklik sergilediğini belirtiyor: güçlü (iktidar), bilgili ve heteroseksüel (2005). Güçlü ve bilgili erkeklik performansı yukarıda bahsettiğimiz örneklere benzer biçimde, ne sorulması, nasıl sorulması vb. konularda ve daha geniş olarak araştırmacının çalıştığı konuda ona ders verme gibi baba/öğretmen/öğreten (enlightener) (2005, 2010) biçiminde gerçekleşirken, heteroseksüel erkeklik performansı flörtçü biçim almaktadır.

Flörtçü davranışlar ve cinsel içerikli imalar, kadın araştırmacının saha çalışmasının konusu ne olursa olsun karşılaşılabileceği durumlardır. Açık cinsel teklifler ise, çoğunlukla cinsellik hakkında ya da cinsellik içeren konularda çalışma yapan araştırmacıların karşılaştığı davranışlardır. Ancak, bu deneyimler ne açık cinsel teklifle, ne de sadece cinsellik çalışan kadın araştırmacılarla sınırlıdır.

Mügge (2013) göçmenlerin göç ettikleri ülke ve geldikleri ülke arasındaki politik bağlarını inceldiği çalışması kapsamında Türkiye ve Surinam’da geniş kapsamlı bir saha çalışması yapmış. “Ulusötesi kartopu örneklem” tekniğini kullanan araştırmacı, *kağibekçilerinin* kendisine uyguladığı cinsel taciz ve korkutmayı raporluyor. Dolayısıyla, taciz sadece görüşülen kişiler değil fakat sahada karşılaşılan diğer aktörlerden de gelebiliyor. Thambiah v.d. “Malezya’daki kadın göçmenlerin yaşamlarını anlamaya odaklanan” çalışmalarında yine alanda erkek kapıbekçilerinin şiddetiyle karşılaştıklarını belirtiyorlar (2016, 1151). Maruz kaldıkları taciz, telefonla günde yirmiye yakın defa aynı kişi tarafından aranmaktan tutun da erkeklerin penislerini göstererek pantolon üzerinden ellemesine kadar değişiklik gösterdiğini rapor ediyorlar. Benzer biçimde, Pante, Filipinler’de, Calabarzon bölgesinde, hükümetin kalkınma programının işgücüne etkilerini konu alan araştırmada, bir başka kadın araştırmacıyla birlikte yaşadığı deneyimleri tartıştığı makalesinde, açık ve örtük cinsel tacize maruz kaldıklarından bahsediyor (2014). Örneğin, kiraladıkları dairenin sahibi ve sahibinin kardeşi tarafından açık biçimde taciz edilirlerken (“nasıl öpüştüğünü merak ediyorum”); görüşme yaptıkları erkeklerden, “takılma” isteği, telefon mesajları gibi örtük tacizlerle karşılaştıklarını belirtiyor (2014, 8). Richards (2015) ise Everton futbol takımı taraftarlarının alt kültürünü ele alan çalışmasında, yine sahayı hiper-maskülen olarak tanımlıyor ve “kalçasının ellenmesi” gibi doğrudan tacize maruz kaldığını raporluyor. Dans kulüplerinde uyuşturucu kullanımıyla ilgili çalışmasında Perrone de benzer fiziksel taciz ve korkutma deneyimlerini aktarıyor (2010).

Cinsellik içeren veya cinsellik konusunda yapılan çalışmalarda ise, kadın araştırmacıların, doğrudan tacizlere maruz kaldıklarını söyleyebiliriz. Sharp ve Kremer, lisansüstü öğrencileri olarak, hegomonik masküliniteyle ilgili erkeklerin kendi algılarının ne olduğunu anlamak üzere çoğunlukla erkeklerle görüşme gerçekleştirmişler (2006). Görüştükları erkeklere, arkadaşlık, boş zaman aktiviteleri, kendi erkekliklerini anlama biçimleri ve cinsel yönelimleri konusunda sorular sormuşlar. Görüşmeciler, erkeklerin kadınlar hakkında aşağılayıcı yorumlar yapmalarının yanı sıra, araştırmacıların fiziksel görünüşleriyle ilgili fikirlerini beyan ettiklerini ve fiziksel temasta bulunmaya kalkıştıklarına ilişkin deneyimlerini paylaşıyorlar.

Gailey ve Prohaska ise *hogging*⁵ konusunda yaptıkları çalışmada, cinsel davranışları konusunda erkeklerle görüşmeler gerçekleştirmişlerdir (2011). Onlar da, mülakatlar sırasında görüşülen erkeklerin flört etme ve görüşmede kontrolü ele alma çabalarını gözlemleninin yanı sıra cinsiyetçi yorumlara dayanmayı gerektiren duygusal emek sarf ettiklerini bildirmektedirler. Görüşülen erkeklerden bir tanesi, görüşmeden birkaç gün sonra arayarak araştırmacılarından bir tanesine birlikte dışarı çıkmayı teklif edip, ret cevabı aldığı anda verdiği tepki, kadın araştırmacıların sarf ettiği duygusal emeği açıklar nitelikte: “Sadece *iki kızın* bu konuyla nasıl ilgilendiğini merak ettim. Ve ikiniz de [fiziksel olarak] formda olduğunuz için şanslı olduğunuzu bilmeniz gerekir yoksa erkekler bu konularda sizlerle konuşmazdı” (Gailey ve Prohaska, 2006’dan aktaran Gailey ve Prohaska 2011, 373).

Kadın araştırmacılar, literatürde bahsedilen ikincilleştirme, açık ya da örtük cinsel taciz ve cinsiyetçilik gibi davranışlara maruz kaldıklarında ne yapmaları gerektiğini de tartışmaktadırlar. Bu tür davranışlara tepki vermek, görüşmenin sonlanmasına veya alandaki bağlantıların riske girmesine yol açabilir ki, bunun neticesinde araştırmayı bitirememeye riski ortaya çıkabilir.

Araştırmanın Arka Planı ve Saha Çalışması

Erkekliğin farklı sosyo-politik coğrafyalarda nasıl kurgulandığını ve performe edildiğini anlamaya çalışan bu çalışmanın sahasını Marmaris’in turistik Rasthatin⁶ mahallesinde gerçekleştiriyorum. Bu mahallede turizm sektöründe çalışan erkeklerin önemli bir bölümü Koçberli’liler. Pek çoğu yaz aylarında, turizm sezonunda, Rasthatin’e çalışmaya gelip, kötü şartlarda çalışan ve kışın Koçberli’ye dönen, çoğu 20-30 yaş aralığındaki gençlerden oluşuyor. Bu anlamda, bir mevsimlik iş gücü göçü örneğiyle karşı karşıya olduğumuzu ve çalışmaya gelenlerin de mevsimlik işçi konumunda bulunduğunu söyleyebiliriz. Bununla birlikte Koçberli’li erkeklerin göç öyküleri bundan ibaret değil. Turizm ortamında tanışan, tatil yapmak için gelmiş Türkiye dışından kadınlarla Türkiyeli⁷ erkeklerin kurduğu ilişkilerin bir kısmının sonucunda erkekler, Avrupa ülkelerine kısa dönem için veya evlenip yerleşmek üzere gidebiliyorlar. Dolayısıyla göç Koçberli-Marmaris (bu çalışmada Rasthatin ile sınırlı) / Avrupa-Türkiye rotasında geriye göçleri de içerecek biçimde gerçekleşmektedir.

Bu çalışmaya başlamadan önce Türkiyeli erkekler-turist kadınların ilişkilerine dair, televizyon ve gazetelerden bildiğimiz, gerçek ya da hayali hikâyelerin⁸ yanı sıra, yaklaşık yirmi yıldır Marmaris’te çalışan erkek akrabalarım vasıtasıyla oldukça fazla hikâye ve bilgiye de sahiptim. Bu durumu vatandaşlık, erkeklik ve

göç ekseninde okumaya ve konuyla ilgili bir saha çalışması yapmaya karar verdiğimde bu akrabalarımın başvurduğum. 2015 Ağustos ayında saha çalışmamın bir aylık ilk kısmını ve 2016 Ağustos ayının ilk 15 gününde ise ikinci kısmını gerçekleştirdim.⁹

Yardıma başvurduğum akrabam beni “kuzen” olarak Rasthatin’deki arkadaşlarıyla ve tanıdıklarıyla tanıştırdı; böylece sahaya girişim “kuzen” olarak gerçekleşti. Ancak birkaç günlüğüne tatil yapmaya gelen erkek ve kadın akrabalarından, tanıdıklardan ve daha uzun süre kalan yakın aile üyelerinden farklı olarak¹⁰ ben tatil yapmıyordum. Benim çalışmamda sahaya giriş yapmama yardım eden akrabam, *kapı bekçisi (gatekeeper)*, tur pazarlayan bir acentede çalışıyor. Yirmi yıllık sürede farklı işler yapmış olmakla birlikte çoğunlukla bu işte kalmış. Dolayısıyla ben zamanımın çoğunu bu acentede geçiriyordum. Acentenin diğer çalışanlarının şaka yollu “ya çalış ya da git denize falan gir, burada ne oturuyorsun boş boş” sözleri, varlığımdan kaynaklı rahatsızlıktan ziyade ne yaptığımı anlamamak ve şaşırılmaktan kaynaklanıyordu. Acentenin sahibi ve diğer çalışanlar, hem 2015 yazında hem de 2016 yazında, mekânı her şeyiyle bana açtılar: orada hiçbir şey yapmadan oturmak, sohbetlere katılmak, mutfak ve tuvaleti rahatça kullanmak. Mekânı bana açmalarının önemli bir sebebi akrabamla olan ilişkileriyken, diğeri ise “hoca”lıkla ve aşağıda tartışacağım üzere toplumsal cinsiyet rollerini nasıl perfore ettiğimle ilgilidir.

İlk yaz: 2015 Ağustos

Seyahat acenteleri genellikle önü açık ve kaldırıma doğru çıkan, orada ise üzerinde gündüz/gece tekne turu, at safari, ATV (all terrain vehicle) ve bisiklet kiralama, vb. tanıtım broşürlerinin olduğu bir bardan ve arkasında çalışanların oturduğu bar sandalyelerinden oluşuyor. Mekânın iç tarafında, daha fazla büro görünümü sergileyen, masa ve koltuklar mevcut. Arka tarafta ise mutfak, tuvalet ve çoğunlukla çalışanların birinin veya ikisinin geceyi geçirdiği yataklar mevcut. Acentenin etrafında tekstil, saat, takı vb. satan dükkânlar, kuaför, restoran, bar ve elbette otellerden oluşan bir çevre mevcuttu. Acentenin çalışanları, etraftaki diğer dükkânlarda çalışanlarla yakın ilişkilere sahiptiler ve bu nedenle ben de bu ilişkiler içine girdim.

Bu dükkânlarda çalışanların neredeyse tamamı erkekti. Uzun saatler geçirdikleri –genellikle sabah erken saatlerden gece yarısına kadar- iş yerlerinde bir yandan iş yapmaya çalışırken bir yandan da kadınlarla flört etmeye çalışıyorlar. Flört girişimlerine olumlu karşılık alsalar da almasalar da, kimi zaman, hakaret eden, dalga geçen, Türkçe söylenmiş sözler de eşlik ediyor. Bu sözler bazen yüksek sesle bazense geriye dönüp etraftaki diğer erkeklere alçak sesle söyleniyor. Benim alanda hem *akraba* olmam hem de *hoca* olmam sebebiyle, genellikle davranışı gerçekleştirdikten sonra “*ya hocam kusura bakma, biz böyle konuşuyoruz*” ile başlayan ve sonra “*ama*” ile devam eden açıklamalar yapılıyordu. Sonrasında bu açıklamalar kayboldu; o zamandan itibaren kabul edilmiş ve görece “onlardan” biri olmuştum: erkek olmasam da -çoğunlukla- davranışın saklanmadığı ve kaçınılmadığı biri.

2015 yazında saha çalışmasına başlamamdan yaklaşık bir ay önce evlenmiştim. Dolayısıyla yeni evlenmiş birinin, eşi olmadan uzun süre *Rasthatin gibi bir yerde* yalnız olması soruları peşinden getirdi: “*Kocan nasıl izin verdi?*” “*Bir şey demiyor mu?*” dile getirilen sorularken, sanırım, dile getirilmeyen sorulardan biri “*Nasıl bir koca/adam bu!?*” idi. Bu sebeple, konu iş olduğunda, eşimle ilişkimin bozulmadan, *sınırlarımızın* profesyonellekle çizildiğini anlatmaya çalışıyordum. Bu davranış aslında, yukarıda da bahsettiğim üzere, kadın araştırmacıların güvenilir, işinin ehli, profesyonel (Gurney, 1985, 43) ve iş konusunda tavizsiz olduğumu gösterme çabamı ifade ediyordu. Eşimin de bu durumu kabul ve tasdik ettiğinin altını çizme çabam ise, bir yandan da geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri içinde kaldığımı ve o perspektiften de onay aldığımı göstermeyi amaçlıyordu. Yine de, bir süre sonra eşimden bir hafta sonu beni ziyaret etmesini istemek zorunda kaldım. Bazılarıyla eşimi tanıştırdım ve daha önemlisi, el ele esnafın önünden bir geçiş yaptık. Sonrasında ise bunu yapmamın ne kadar gerekli olduğunu söylenen sözlerden anladım: “*Ha gerçekmiş eşin yani; iyi de adam neden seni yalnız bırakıyor?*”. Belli ki sorular bitmiyordu.

Ancak bütün olay yalnız ve yeni evlenmiş kadın olmakla bitmiyordu; ayrıca “kadınlık” rollerimi ve ne kadar “biat” ettiğimi göstermem de gerekiyordu: “*Hocam/Kız, bir çay yap da içelim*”. Acentedeki herkes gibi ben de günlük bulaşık yıkama, çay demleme, kahve yapmak gibi işleri zaten zaman zaman yapıyordum. Ancak bunun sözle belirtilmesi, birisi bunu isteyince bozulup bozulmayacağımı ölçmek içindi. Kimse istemeden bu işleri yaptığımda ise “*hocam sen dur yapma, misafirimizsin, biz yaparız*” gibi sözler söyleniyordu.

Bir kadın olarak sahada olmam dolayısıyla, “*yardım edilmesi ve korunması-kollanması gereken kişi*” olarak bana, kuzenimin çalışma arkadaşlarından bir tanesi olan Ozzy¹¹ daha “dikkatli” davranıyordu. Ozzy, kuzenimin *bu* konularda yeterince dikkatli olmadığını ima ediyor, kuzenimle bar, kulüp vs. gittiğimizde uyarıda

bulunuyor, onunla geçirdiğim zaman konusunda dikkatli olmamı salık veriyor ve hatta bazen arkamızdan geliyordu. “Gerekli erkek korumasını” kendisi sağlıyordu. Bir yandan kapı bekçiliği rolünü -kimle, nerede, nasıl görüşeceğimi belirleme işine girişmişken- bir yandan da ataerkil korumayı sağlıyordu. Örneğin, Ozzy’nin hem yakın arkadaşı olan hem de yan dükkânın sahibi olan kişi, bizzat bana gelip kendisiyle görüşme yapıp yapmayacağımı sordu. Ben kabul ettikten sonra ise hem akrabamdan hem de Ozzy’den ayrı ayrı izin aldı. Yaklaşık 200 metre ilerideki otelin sahile açık bahçesinde kırk beş dakika kadar görüşme yaptık. Döndüğümde Ozzy “naptınız?” diye sordu. Ben de “hiç, biraz konuştuk, bir iki bira içtik” şeklinde cevap verdim. O ise, “biliyorum, oradan geçtim, sizi gördüm” dedi. İş saatleri içinde Ozzy, bizim görüşmeyi gerçekleştirdiğimiz yöne hiç gitmezdi; yani, bizim ne yaptığımızı kontrol etmeye gelmişti arkamızdan. Ozzy’nin bu davranışı bir yandan koruma sağlama, diğer yandan da beni kontrol etme amacını taşıyordu.

Benzer biçimde barlara gittiğimde kuzenimin veya Ozzy’nin adını vermem yönünde ısrar ediyorlardı. Bu davranışları, bir yandan hesap ödemem için, tanıdıklardan hesap almak -“bir arkadaşı göndermişiz ondan da mı para alacak!”- güçlü bir norm olmasıyla ve karşılıklı ilişkileriyle ilgiliydi. Diğer yandan ise, barda, bana “göz kulak olunması”, “düzgün davranılması” yönünde bir önlemdi. Nihayetinde, bara gittiğimde çoğu zaman ben bir şey demeden hemen bana servis yapılıyordu ki bu durum ben varmadan benim gideceğimin haberinin verildiğini göstermekteydi.

Akraba, hoca ve kadın olarak konumlandırılmamın yarattığı sıkıntıyı şu örnekle daha iyi açıklayabilirim: Ozzy, birkaç ay sonra evlenecekti. Türkiyeli, dini bütün, “doğru dürüst bir kadın” olarak nitelendirdiği Koçber’de yaşayan bir kadın ile nişanlıydı. Kendisi de öyle olabilmek için dört gözle evlenmeyi beklediğini anlatıyordu. Ozzy bir gün bana, benim kaldığım otelde kat hizmetlisi olarak çalışan bir kadından hoşlandığını, kadının da yolda bir kere ona baktığını ve dolayısıyla ondan hoşlandığını ima etti. Benden istediği ise bu kadınla konuşup, bir kahve içmek için *ayarlamam*dı. Sahada çalışan biri olarak düştüğüm en zor durumlardan bir tanesiydi: kişisel olarak hiç hoşlanmadığım ve yapmak istemeyeceğim bir şey isteniyordu benden. Ancak benim dışımda da birçok değişken mevcuttu; telefonda arkadaşlarımla durumu paylaştım, öneriler aldım ve nihayetinde, yapmak istemediğimden emin olduğum bir davranış için kendimle bir müzakere sürecine girdim: Ozzy’nin isteğini yapmazsam da, saha çalışmasında kendisine mekânı ve ilişkileri açtığını düşündükleri benim asıl referans noktam olan kuzenimi zor duruma da düşürebilirdim. “Akrabandan bir şey rica ettik yapmadı!” Ayrıca, sadakat ve itaatim de sınanıyor olabilirdi. Ozzy nişanlıydı ve ben bunu biliyordum, bu durumu bilerek nasıl böyle bir davranışta bulunabilirdim? Nişanlısının Ozzy’nin başkasıyla ilişkiye girmesinden haberdar olması halinde problem kalmazdı ama nişanlısı bilmiyordu. Ayrıca kat hizmetlisi kadına, nişanlı olduğunu bildiğim birisinin teklifini, durumu belirtmeden nasıl sunabilirdim? Ayrıca kadın göçmendi ve de böyle bir davranışla bir sömürü alanı yaratmak muhtemeldi. Diğer yandan ise, sahadaki imaj yönetimimin (Poulton 2014, 86) zarar görmesi tehlikesi vardı: ya toplumsal cinsiyet rollerine aykırı davranmak ya da profesyonel olmak! Bu iki imajın da zarar görmesi sahada benim için potansiyel zorlukların ve kırılmalıkların ortaya çıkmasına neden olabilirdi. Toplumsal cinsiyet rollerine ters davranmam, yani, nişanlı olan birisiyle bir başkasının arasını yapmak, bu tür ilişkilere dâhil olabilen kadın algısına neden olabilirdi. Profesyonellik imajı ise sahada kendimi var etmemin araçlarından biriydi ve bunun zarar görmesi sahada kırılma olmama sebep olabilirdi. Nihayetinde, iki gün boyunca Ozzy’yi geçiştirdim; “görmedim, bugün temizlik yapmadılar otelde” vs. dedim.

İkinci Yaz: 2016 Ağustos: Flört ve Cinsel İstismar

2015 yazındaki konumlanışından/konumlandırılmamdan dolayı, 2016 yazında da benzer olaylar bekliyordum, ancak farklı bir yaklaşımla karşılaştım. Acente başka bir yere taşınmıştı, komşularla ilişki çok azdı, Ozzy ve kuzenim dışında diğerleri yeni çalışanlardı. Bunların yanı sıra bana yönelik davranış da değişmişti: tanıdık; ikinci seferdir eşi olmadan Rasthatin’e gelen ve artık uzun süredir evli kadın; dobra ve serseri; “imzacı akademisyen”.¹² Bu noktada, eşim hakkında daha doğrudan soru sorulmakla birlikte kontrol mekanizması hafiflemiş görünüyordu. Ancak, ataerkil erkekliğin “dobra ve serseri” kategorisi ne anlama geliyordu?

“Dobra ve serseri” nitelemesini ilk duyduğumda, biraz rahatlamıştım: Bu tanımlama hem sahadaki varlığımın kabulü anlamına geliyordu; hem de olası flört çabaları veya tacizlere karşı, bana, görece sert yanıt verme olanağı sağlayacağını varsaymıştım. Ancak yanıldığımı kısa sürede fark ettim. Ozzy, “bir şeyler içelim” dediğinde, güvenle kabul ettim çünkü artık birbirimizi uzun süredir tanıyorduk ve hiçbir flörtöz ya da taciz davranış olmamıştı.

Beni bira içmek için, oldukça kalabalık olan bir deniz kıyısında bir yere götürdü ancak diğerlerinden biraz daha uzağa park etti arabayı. Dışarı çıkıp deniz kıyısına oturduğumuzda ise, giderek daha tenhaya gitmeyi önerdi, reddettim. Bir kez buraya gelmiş bulunmaktan ötürü, geri dönmeyi teklif edemedim, çünkü böylesi bir tavır sahada benim için önemli aktörlerden birini gücendirerek kaybetmeye yol açabilirdi. Bu sebeple, herhangi bir girişimde bulunana kadar dikkatli davranarak orada kalmaya karar verdim. Yaklaşık 20 dakikalık süre içerisinde, çeşitli örtük imalarda bulundu: “*geldiğimizden beri hiç sol tarafa çevirmedi kafanı*” (o sol tarafında oturuyordu, bense sağ taraftaki manzarayı bahane göstererek kafamı çevirmiyordum). Oldukça korkmuştum. Bir korunma stratejisi olarak sürekli eşimden bahsetmeye başladım. Ancak yeterli olmadı. Dizime kafasını koymayı teklif etti ve ben “*olmaz, o diz eşime ait*” diyerek reddettim. Sonrasında oradan ayrılırken “*aman ha hocam, kimse bilmesin buraya geldiğimizi!*” dedi. Eşinin veya ailesinin bu davranışı onaylamayacağını, problem yaratacağını düşünüyordu. Başka bir zaman yine, birlikte kırk kilometre kadar uzakta bir yere gitmeyi, geceyi orada geçirmeyi teklif etti. Reddettim. Bundan sonraki önerilerini ise geçiştirerek ve ortadan kaybolarak görmezden geldim.

Gündelik hayatta, bu tür rahatsız hissettiğimiz davranışlar karşısında tepki gösterme, uzaklaşma, ilgili kişiyle bağlantıyı koparma gibi yollara başvururken, saha çalışmasında pasif kalma, geçiştirme ve görmezden gelme yollarını kabul etmek zorunda kaldım. Gurney, “araştırmacı, kendi onuru (integrity) ve gururuna karşılık çalışmasının önemini tartmalıdır. Hiçbir ödün hoş değildir, fakat kadınlar toplumunda ikincil pozisyonda kaldığı sürece, sahada bu tür zorluklarla yüzleşmeye devam edeceklerdir” (1985, 60) diyor. Gurney’in karşılaştırma yapma önerisinin kendisi gurur kırıcı ve üzücü niteliğine ek olarak, bu öneri üzerine düşünmek bile fazlaca duygusal emek gerektiriyor. Yine de, bu önermenin ilk kısmına direnme yönünde güçlü bir itki ve karşı çıkış isteği hissediyorum. Her ne kadar, ikincilleştirme, flörtçü tavırlar ve örtük tekliflere karşı pasif bir konum almış olsam da, bunu, kendim ya da araştırmam ikiliğinde görmemek gerektiğini düşünüyorum. Böyle bir kabul, kadın araştırmacıları, sadece bazı konularda çalışmaya ve diğerlerinden uzak durmaya itebilir. Başka bir deyişle, kadın araştırmacıların bazı alanlarda gettolaşmalarına neden olabilir. Örneğin Yüksek lisans çalışmasını seks işçisi kadınlar üzerinde yapan Zengin’e (2011) saha çalışması sırasında görüşme yaptığı doktorlardan bir tanesi, “bu konuda” çalışmak yerine anne ve çocuk sağlığı konusunda çalışma yaparsa, kendisine gerekli her türlü bilgiyi ve yardımı yapacağını söylemiştir. Bu açıdan bakıldığında, benim de Türkiyeli erkekler ve turist kadınların ilişkisi konusunda, erkeklerle değil kadınlarla görüşme yapmam beklenir.

Gailey ve Prohaska, saha çalışmalarında yaşadıkları zorluklarla ilgili meslektaşlarıyla yaptıkları tartışmalarda, sıklıkla, görüşmelerin erkekler tarafından yapılması gerektiğini ileri sürmüşlerdir (2011, 378). Selek, erkeklerin askerlik deneyimleri üzerine yaptığı çalışmada “görüşmelerin büyük çoğunluğu erkekler arası bir ortamda gerçekleşti çünkü erkeklerin, kendi deneyimlerini doğrudan bir kadına anlatması çok zordu ama askerliğini yapmış, kendileriyle benzer deneyimden geçmiş erkeklerle konuşmaları daha kolaydı” (2008, 12). Bu düşünceden hareketle, araştırmada görüşmeler iki erkek araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Selek, bu yöntemin hem görüşmeleri gerçekleştiren araştırmacılar hem görüşülen kişiler için yarattığı ortam ve kişisel deneyimlere de değinmektedir.

Görüşmelerin en azından bir kısmını yapmak için bir erkek araştırmacı istihdam etmeyi ben de düşünmüştüm, fakat proje bütçesi bunun için yeterli değildi. Bu ilk düşüncemi gerçekleştirmiş olsaydım, yukarıda bahsettiğim gettolaşmaya katkı yapmış olacağımı sonradan kavradım. Öte yandan, erkeklerin hemcinslerine daha açık olacağı ve görüşmelerin daha pürüzsüz yürütüleceği varsayımı da sorgulanmalıdır. İlk olarak, tıpkı kadınlık gibi homojen bir erkeklik kategorisinden bahsedemeyiz. Ayrıca, Schwalbe ve Wolkomir’in (2001, 90) ve Bozok’un (2013) hatırlattığı gibi, erkekler arasında da, erkek-benliğin imleyenleri, etnisite, sınıf gibi farklılıklar söz konusudur. Ek olarak, karşımızdaki kişiyi toplumsal cinsiyetiyle algılamamızın sonucu olarak, kendimizi sunma biçimimiz değişebilir; bunun neticesinde de kadın araştırmacı, erkek araştırmacıdan farklı cevaplar alabilir (Kosygina 2005’den aktaran Pante 2014, 3). Erkek araştırmacılarından farklı yanıt alıyor olmak ise, bilgi üretmede bir eksikliğe yol açmaz, tersine anlamayı ve kavramayı güçlendirir. Zengin (2011), bir yandan devletin konuyla ilgili aldığı tavır, diğer yandan ise genç bir kadın araştırmacı olarak bu alanda çalışmanın zorluklarını anlatmıştır. Ancak, Zengin’in, saha çalışmasını gerçekleştirmesindeki zorluklar ve hatta çalışmanın neredeyse yapılamaması, neticede üzerinde araştırma yaptığı konuya dair derinlikli bilgi ortaya koymasına engel olmamıştır. Tersine, karşılaştığı “sessizliği” analiz ederek, konu üzerine oldukça açıklayıcı bir perspektif geliştirmiştir. Ayrıca, yine Gurney’in bize hatırlattığı üzere, erkekler, kadınları kendilerinden daha aşağıda ve naif gördükleri için, kadın araştırmacının kendileri için risk oluşturabileceğini kabul etmeyebilirler (1985, 46). Bu ise kadın araştırmacılar için saha çalışması yapmada bir alan açabilir.

Öte yandan her ne kadar, toplumsal cinsiyet beklentilerinin aksine bir araştırma alanı seçmiş ve sahada erkek araştırmacı yardımı almamış olsam da, özellikle flört ve taciz ihtimaline karşı sürekli olarak görünmeyen bir “erkek koruması”na başvurdum: evli olduğumun altını çizerek, eşimi sahaya getirerek, sürekli eşimden bahsederek.

Sonuç

Bu çalışmada, kendi saha çalışmamdan hareketle kadın araştırmacıların, erkeklerle ve erkek dominant ortamda saha çalışması gerçekleştirdiklerinde ortaya çıkan metodolojik ve epistemolojik problemlerle ilgili sorular yöneltmeye çalıştım. Elbette burada ortaya koyduğum sorularla, saha çalışmasında sadece kadın araştırmacıların problem yaşadığını veya problemlerin sadece toplumsal cinsiyetle sınırlı olduğunu ima etmiyorum. Ancak, saha çalışmalarının sonunda üretilen bilginin araştırmacının sahadaki konumlanışı/konumlandırılışı ile oldukça sıkı bir ilişki içinde olduğunu; bu sebeple de araştırmacıların çalışmalarının sonuçlarını yorumlarken ve yazarken refleksif olması gerektiğinin altını çizmeye çalışıyorum.

Kadınların ikincilleştirildiği ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın bütün toplumsal alanlarda yaygın ve sistematik, ataerkil-geleneksel kadınlık rolleri ve normlarının belirleyici ve dahası kadınlara yönelik taciz ve şiddetin yüksek olduğu toplumsal yapılarda, elbette kadın araştırmacıların saha çalışmasında bu süreçlerden etkilenmeyeceği varsayılmaz. Tüm bunları göz önüne alarak, saha çalışmasında kadın araştırmacılar kendi güvenliklerini sağlama yönünde stratejiler geliştirmek durumunda kalmaktadırlar.

Burada önemli olan nokta ise, bütün bu tablonun kadın araştırmacıların sahadan çekilmesine ve/ya çalışacakları konuları sınırlandırmalarına neden olacak tutumun bertaraf edilmesidir. Diğer bir deyişle, yaygın toplumsal cinsiyet eşitsizliği, bir kez daha araştırmacı olarak kadınlar özelinde yeniden üretilmemelidir. Öte yandan, üzerinde çalışılan insanların toplumsal cinsiyet politikası ile onlar üzerine çalışan araştırmacıların toplumsal cinsiyet politikasını birbirine bağlamamız gerekir (Berliner 2008, 1863).

“Kim bilebilir? Neyi bilebilir? Soruları, araştırma pratiğinin amacı ve kapasitesi göz önüne alınarak yanıt verilebilir: Araştırma pratiği, bir konu hakkında nihai hakikati bulma amacını da kapasitesine içermez; daha ziyade sorulara, (açıklayarak, analiz ederek, nedensellik ilişkileri kurarak, vb.) olası cevaplar verme pratiğidir.

Feminist teori, bilgiye ulaşmada teorik ve metodolojik kabullerimizi sorgulamamızı sağladı. Bütün sosyal, politik, kültürel ve psikolojik niteliklerinden ve yönelimlerinden sıyrılmış objektif araştırmacı ve objektif araştırma ve “nihai doğru” varsayımları sarsıldı. Araştırmacının kendisinin de araştırmanın bir parçası olduğu ve aynı sorular ve materyallerle yola çıkan iki araştırmacının farklı sonuçlara ve yorumlara ulaşmasının muhtemel olduğu görüldü (Jarviluma vd., 2003, 33). Bu durumda, kadın araştırmacıların, erkek ortamda ve erkeklerle ilişkin ürettiği bilgi, gerçekliğe ilişkin sorulara verilen yanıtlardan bir tanesidir ve – teorik/metodolojik/teknik araştırma kurallarına uyulduğu ölçüde- diğer yanıtlar kadar geçerli ve güvenilirdir.

¹ Bu çalışma, Haziran 2015'ta başlamıştır ve devam etmektedir. Ege üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri kapsamında desteklenmektedir. No: 15 EDB 013. Çalışma, Türkiyeli Erkekler ve Türkiyeli olmayan turist kadınlar arasındaki heteroseksüel ilişkilerle sınırlandırılmıştır.

² Araştırmacıların saha deneyimleriyle ilgili Türkiye'de oluşmaya başlayan literatür için bkz. Oğuz 2012; Ergül 2013; Orhon 2014; Harmanşah ve Nahya 2016; Akis v.d. 2015

³ Araştırmacıların geliştirdiği stratejilerle ilgili, 18-19 Nisan 2013 tarihinde düzenlenen sempozyumda, ODTÜ Göç Grubunun düzenlediği çalıştay çerçevesinde tartıştık. Her ne kadar bu tartışmaların tamamı sempozyumdan yola çıkarak hazırlanan kitapta yer verilememiş olsa da (Körükmez ve Südaş 2015) burada, yapılan tartışmaları bir miktar özetlemek isterim. Öncelikle araştıran-araştırılan ilişkisinde iktidar problemini aşmak üzerine tartışmalar yapıldı ki bu konuyla ilgili literatür oldukça geniştir. Diğer nokta, özellikle stratejilerle ilgili nokta ise, araştırmacı dışarıklı olduğu noktada, sahaya nasıl girer ve/ya sahadan nasıl bilgi toplar meselesi idi. Yasemin Akis ve Besim Can Zırh'ın kendi deneyimleri benimkilerle uyuşuyordu; Örneğin, bir strateji olarak beklemek. Görüştüğümüz kişilerin bizi geçiştirmesi veya görmezden gelmesi noktasında, fiziksel olarak "orada" olup, sorularla ortamı germeden beklemek. Beklemenin sonunda, görüştüğümüz kişilerin nihayetinde bize konuşmaya başlaması stratejisi. Bir diğerini ise ben "tuzak kurma" olarak adlandırıyorum. Verdiğim isim her ne kadar agresif bir çağrışım yapsa da, aslında, bizi dışarıdan olarak gören kişinin muhtemelen bizi daha yakın göreceği bir konuya doğru sözü çekme ve o konuya gelindiğinde kendinizi açma stratejisi diyebiliriz. Örneğin, doktora tez çalışmamda Ermenistanlı göçmenlerle çalışırken, konuyu bir şekilde daha önce Ermenistan'a gitmiş olmama getirmeye çalışıyordum. Bu bir şekilde diyalogu yönlendirerek görüştüğümüz kişiyi sizi "yakınsama"sına neden olacak tuzağa doğru çekmek demektir. Elbette bunlar sadece iki örnek; araştırmacılar sahada çok farklı stratejiler kullanmaktadırlar.

⁴ Burada kişisel olarak tanımladığım konular, görüştüğüm kişiler için potansiyel olarak mahrem olarak görülebilecek, flört, romantizm, seks, cinsellik gibi konuları içeriyor.

⁵ Hogging, erkeklerin, özellikle şişman olarak nitelendirdikleri kadınların peşinden cinsel tatmin ve/veya eğlenmek için koşmaları pratiğine denir. En uç örneği olan toplu tecavüzdən, dans kulüplerinde ya da partide en şişman kadının kiminle birlikte olacağına dair bahse girmeye kadar geniş bir alana yayılır. (Gailey ve Prohaska 2011, 366).

⁶ Bu makalede yer alan yer ve kişi isimlerini anonimliği korumak için değiştirdim. Sosyal bilim araştırmalarında kişi isimleri hemen her araştırmada değiştirilmekle birlikte yer isimlerinin değiştirilmesi görece daha nadir yapılır. Benim yer isimlerini değiştirme nedenim ise, bahsi geçen mahallede çalışan erkeklerin önemli bir bölümü aynı ilçeden geliyorlar. Araştırmanın konusu olan turist kadınlarla girilen ilişkiler, gazetelerin arka sayfalarında yer alan haberlerle 1990'lar boyunca negatif, hafifsenen, ayıplanan ve dalga geçilen bir konu haline gelmiştir. Bu sebeple herhangi bir yerin isminin damgalanmasına izin vermemek adına köken ilçenin adını Koçberli olarak değiştirdim. Araştırmayı gerçekleştirdiğim turistik ilçenin mahallesinin adını ise Rasthatin olarak değiştirdim.

⁷ Gündelik dilde "turist kadınlar "yerli erkekler" biçiminde ifade edilebiliyor ayırım. Ancak turistik kentlerde mevsimlik çalışmak için gelmiş olan kişileri "yerli" olarak adlandırmak doğru değildir. Sadece Türkiye dışından gelmiş olan, "yabancı" olan karşısında "yerli olarak adlandırılabilir. Bu çalışmanın konusunu oluşturan Koçberli erkekler Kürt erkeklerdir ve Koçberli'den geliyorlar. Ancak Koçberlilerin yanı sıra Kürt olan ve olmayan ve Türkiye'nin çok farklı yerlerinden gelen erkekler hem Rasthatin'de hem de diğer turistik kentlerde çalışmaktadırlar.

⁸ 1980'ler ve 1990'lar boyunca gazetelerde turist kadınlar ve Türkiyeli erkeklerin ilişkilerine dair, çoğunlukla cinsel atıfları olan yazılar gördük. Bu yazıların en azından bir kısmının hayali olduğunu düşünmek gerçekçi olacaktır. Örnekler için Bkz. <http://www.Sharfililer.com/turk-erkegi-efsanesi/> [Son erişim: 28 Ağustos 2016]. Bu konuda yaşanmış ve Türkiye'de en çok duyulan haber ise "Sara ve Musa" ilişkisidir.

⁹ Bu yılki saha çalışmasını da bir ay olarak planlamıştım ancak sağlık problemlerim sebebiyle yarıda bırakmak zorunda kaldım. Gelecek sene, 2017 yazında alan çalışmasına devam edeceğim.

¹⁰ Burada çalışanların, özellikle evli olanların aileleri yaz aylarında ziyarete gelip uzun süre kalabiliyorlar. Bunun yanında uzak akrabalar, tanıdıklar, arkadaşlar da yine kısa süreli tatillere geliyorlar. Ayrıca, pek çok turizmde çalışan erkeğin başka akrabaları da yine turizmde çalışıyorlar. Dolayısıyla bir akrabanın tatile gelmesi şartıtcı olarak algılanmıyor.

¹¹ Tatil yörelerinde genellikle kişiler gerçek isimlerinin yanı sıra kısa İngilizceye yakın takma isimler kullanıyorlar. Bu makalede ise, anonimliği korumak amacıyla, kişilerin bilinen takma isimleri kullanılmamıştır. Özellikle küçük tatil yörelerinde hem yerliler hem de turistler kişilerin takma ismini bilmektedir. Takma isimler, uzun süredir buralarda

çalışanların neredeyse gerçek isimleri olmuştur. Bu sebeple, metindeki takma isimler için ikinci takma isimler kullanılmıştır.

²Bu konumu, bu yazıda tartışılan eksenden farklı bir eksende ele almak gerektiği için bu noktayı dışarda bırakacağım.

Kaynaklar

- Akis, Yasemin. Demirkol, Esra. v.d. "Türkiye Göç Araştırmalarında Araştırmacı Deneyimleri: Göç Araştırmacılarında Araştırmacının Deneyimi Üzerine Öz-Düşünümsel Bir Bakış," *Göçler Ülkesi* ed. Lülüfer Körükmez ve İlkay Südaş (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015), 197-227.
- Arendell, Terry. "Reflections on the Researcher-Researched Relationship: A Woman Interviewing Men". *Qualitative Sociology* 20 (3) (1997), 341-368.
- Boonzaier, Floretta A. "Methodological Disruptions: Interviewing Domestically Violent Men across a 'Gender Divide'" *Norma* 9:4 (2014), 232-248.
- Bozok, Mehmet. "Eşeltiren ve Eleştirilenler Arasındaki Nazik Karşılaşmalar: (Pro)Feminist Bir Yaklaşımla Trabzon'da Erkeklikleri İncelemek" *Fe Dergi* 6, no 1 (2013), 78-89.
- Bridges, Trishan. "Issues of Intimacy, Masculinity and Ethnography". *Man, Masculinities and Methodologies* (New York: Palgrave MacMillan, 2013), 53-63.
- Chiseri-Strater, Elizabeth. "Turning in Upon Ourselves: Positionality, Subjectivity, and Reflexivity in Case Study and Ethnographic Research". Ed. P. Mortensen ve Gesa Kirsch içinde, *Ethics and Representation in Qualitative Studies of Literacy*. (Urbana: National Council of Teachers of English, 1996).
- Cukut Krilić, Sanja. "The Role of Ethnicity in Qualitative Migration Research" *Migracijske i etničke teme* 27, 2 (2011), 161-175.
- Davies, Charlotte Aull. *Reflexive Ethnography. A Guide to researching selves and others*. (London ve New York: Routledge, 2008).
- Ergül, Hakan. *Sahanın Sesleri: İletişim Çalışmalarında Etnografik Yöntem* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013).
- Gailey, Jeannine A. ve Prohaska, Ariane. "Power and Gender Negotiations during Interviews with Men about Sex and Sexually Degrading Practices" *Qualitative Research* 11(4) (2011), 365-380.
- Grabolle-Çeliker, Anna. "Gelin, Anne, Yabancı ve Araştırmacı: Türkiye'deki Kürt İşgücü Göçü İncelemesinde Konumsallık," *Etnografik Hikayeler: Türkiye'de Alan Araştırması Deneyimleri* (İstanbul: Metis Yayınları, 2016), 137-150.
- Gurney, Joan Neff. "Not One of the Guys: The Female Researcher in a Male-Dominated Setting" *Qualitative Sociology* 8(1) (1985), 42-62.
- Harmanşah, Rabia ve Nahya, Nilüfer Z. *Etnografik Hikayeler: Türkiye'de Alan Araştırması Deneyimleri* (İstanbul: Metis Yayınları, 2016).
- Hollway, Wendy ve Jefferson, Tony. *Doing Qualitative Research Differently* (Londra, Thousand Oaks ve New Delhi: Sage Publications, 2000).
- Horn, Rebecca. "Not 'One of the Boys': Women Researching the Police". *Journal of Gender Studies* 6:3 (1997), 297-308.
- Mügge, Lisa M. "Sexually Harassed by Gatekeepers: Reflections on the Fieldwork in Surinam and Turkey" *International Journal of Social Research Methodology* 16:6 (2013), 541-546.
- Körükmez, Lülüfer ve Südaş, İlkay. *Göçler Ülkesi* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015)
- Lee, Deborah. "Interviewing Men: Vulnerabilities and Dilemmas" *Women's Studies International Forum* 20:4 (1997), 553-564.

- Oğuz, Pınar Şule. "Alanda Bir Kadın" *Fe Dergi* sayı 1 (2012), 64-80.
- Orhon, Göze. "Alan Araştırması Deneyimini Tartışmaya Açmak: İçeriden ya da Dışarıdan Olmak, Çoğul Kimlikler ve Toplumsal Cinsiyet" *Fe Dergi: Feminist Eleştiri* 6, no 1 (2014) 54-67.
- Pante, Ma. Bernadeth Laurelyn P. "Female Researchers in a Masculine Space: Managing Discomforts and Negotiating Positionalities" *Philippine sociological Review* 62 (2014), 65-88.
- Peerone, Dina. "Gender and Sexuality in the Field: A Female Ethnographer's Experience Researching Drug Use in Dance Clups" *Substance Use & Misuse* 45:5 (2010), 717-735.
- Pini, Barbara. "Interviewing Men: Gender and the Collection and Interpretation of Qualitative Data" *Journal of Sociology* 41(2) (2005), 201-216.
- Poulton, Emma. "Having the Balls: Reflections Doing Gender Research with Football Hooligans". Ed. Karen Lumsden ve Aaron Winter içinde, *Reflexivity in Criminological Research: Experiences with the Powerful and Powerless* (Hampshire: Palgrave Macmillan, 2014)
- Richards, Rebecca "Which Player do You Fancy then' Locating the Female Ethnographer in the field of the Sociology of Sport" *Soccer & Society* 16:2-3 (2015), 393-404.
- Schwalbe, Michael ve Wolkomir, Michelle. "The Masculine Self as Problem and Resource in Interview Studies Men" *Men and Masculinities* 4:1 (2001) 90-103.
- Selek, Pınar. *Sürüne Sürüne Erkek Olmak* (İletişim Yayınları: İstanbul), 2008.
- Sharp, Gwen ve Kremer, Emily. "The Safety Dance: Confronting Harassment, Intimidation, and Violence in the Field" *Sociological Methodology* 36 (2006), 317-327.
- Thambiah, Shanthi; Chakraborty, Kabita ve Sarker, Rayhena. "Negotiating Male Gatekeeper Violence in Team-Based Research on Bangladeshi Migrant Women in Malesia" *Gender, Place & Culture A Journal of Feminist Geography* 23:8 (2016), 1150-1163.
- Tokulucu, Murat. "Türk Erkeği Efsanesi" *5 Harfliler web sayfası*, 27 Kasım 2015, <http://www.5harfliler.com/turk-erkegi-efsanesi>
- Zengin, Aslı. *İktidarın Mahremiyeti İstanbul'da Hayat Kadınları, Seks İşçiliği ve Şiddet* (İletişim Yayınları: İstanbul), 2011.